

УДК 343.9.02

Джу́жа А. О. – доктор юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ; e-mail: adzhuzha@gmail.com; **ORCID 0000-0003-0842-7415**;

Підболячний М. В. – ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Запобігання інтернаціоналізації організованої злочинності на міжнародному та національному рівнях

***Метою** статті є аналіз системи міжнародних нормативно-правових актів у сфері запобігання організованій злочинності для виявлення зв'язку інтернаціоналізації та організованої злочинності, а також удосконалення заходів щодо запобігання цим протиправним явищам. Висвітлено проблеми впливу інтернаціоналізації організованої злочинності на криміногенну ситуацію в Україні; видіє злочинів, які вчиняють міжнародні організовані злочинні угруповання; питому вагу злочинності, пов'язаної з іноземними громадянами, а також заходи запобігання цьому явищу, передусім щодо незаконного перебування в Україні осіб, які проживають без необхідних документів і дозволів, використання ними підроблених закордонних паспортів і віз, вирішення питання щодо їх видворення. Проаналізовано імплементацію міжнародно-правових норм у національне законодавство, визначено їх переваги та недоліки. Окреслено проблемні аспекти, що перешкоджають ефективній співпраці та запобіганню організованій злочинності як на національному, так і на міжнародному рівнях. **Висновок.** Для ефективного запобігання організованій злочинності необхідно запустити в дію механізм зміцнення державної системи руйнівного впливу на злочинність, створити соціальні механізми, які надали б можливість нейтралізувати переваги організованої злочинності, її невразливість, пріоритет темпів еволюції мафії над темпами еволюції державних антикримінальних структур.*

Ключові слова: інтернаціоналізація; організована злочинність; міжнародні організовані злочинні угруповання; наркоторгівля; фальшивомонетництво; шахрайство; іноземні громадяни; туристичні фірми; туристичні візи; незаконне перебування; підроблення; видворення.

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація організованої злочинності є складним феноменом, що притаманний навіть найдемократичнішим державам світу, є проблемою, яка давно вийшла за межі однієї держави та потребує міжнародної співпраці у сфері врегулювання протидії цьому явищу. Організована злочинність, що супроводжується корупційними зв'язками, виявляється, передусім, у державах з явно вираженими економічними кризовими явищами, а також у період реформ, становлячи загрозу національній безпеці, державному конституційному ладу, дестабілізації суспільства й економіки, призводить до занепаду моральних цінностей, зниження рівня правової свідомості громадян. Такий період нині є характерним

для України, криміногенна ситуація в якій ускладнена воєнним конфліктом на частині її території, що актуалізує необхідність нагального вирішення цих проблемних питань. Ефективне запобігання інтернаціоналізації організованої злочинності в Україні можливе лише за умови вивчення та реалізації закордонного досвіду протидії цьому негативному соціальному явищу, насамперед тих механізмів, що успішно діють у міжнародному співтоваристві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти запобігання організованій злочинності на національному та міжнародному рівнях досліджували такі вчені: Л. І. Аркуша, Л. В. Багрій-Шахматов, В. В. Василевич, Ю. А. Воронін, А. В. Гайдук, Д. Гулар, А. І. Гуров, Е. Джеймисон, О. М. Джужа, А. І. Долгова, О. О. Дульський, В. Е. Емінов, О. З. Жовнір, Г. А. Зорін, С. М. Іншаков, Д. П. Калаянов, О. Т. Кальман, М. І. Камлик, В. М. Каришев, І. І. Карпець, Я. Ю. Кондратьєв, М. В. Корнієнко, О. М. Костенко, Н. В. Кузнєцова, В. В. Лунєєв, О. М. Литвак, О. А. Мартиненко, Н. П. Матюхіна, М. І. Мельник, Н. С. Модестов, В. С. Овчинський, Е. Сазерленд, Б. Станков, В. К. Сухорюков, О. В. Ткаченко, Е. Феррі, Л. А. Філяніна, Л. В. Франк, М. І. Хавронюк, О. Ю. Шостко, Г. Шнайдер, К. А. Чернецов та ін.

Водночас система заходів запобігання інтернаціоналізації організованої злочинності повсякчас потребує доопрацювання та вдосконалення. Зазначене й зумовлює актуальність цього дослідження.

Метою статті є аналіз системи міжнародних нормативно-правових актів у сфері запобігання організованій злочинності для виявлення зв'язку інтернаціоналізації та організованої злочинності, а також удосконалення заходів щодо запобігання цим протиправним явищам; висвітлення проблем впливу інтернаціоналізації організованої злочинності на криміногенну ситуацію в Україні; видів злочинів, які вчиняють міжнародні організовані злочинні угруповання; питому вагу злочинності, пов'язаної з іноземними громадянами, а також заходи запобігання цьому явищу, передусім щодо незаконного перебування в Україні осіб, які проживають без необхідних документів і дозволів, використання ними підроблених закордонних паспортів і віз, вирішення питання щодо їх видворення.

Завдання наукової статті передбачають:

- виявлення передумов існування інтернаціоналізації злочинності в суспільстві;
- аналіз імплементації міжнародно-правових норм у національне законодавство, визначення їхніх переваг і недоліків;
- з'ясування проблемних аспектів, що перешкоджають ефективній співпраці та запобіганню організованій злочинності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Організована злочинність є найбільш небезпечною формою соціального зла, її порівнюють з раковою пухлиною, маючи на увазі, що вона, як смертельна хвороба, спричиняє деградацію соціального організму, а суспільство досі не знайшло ефективних заходів запобігання цьому явищу [1].

Виклад основного матеріалу. У документах ООН (резолуціях, конвенціях) увагу акцентовано на тому, що в контексті розширення координації урядами зусиль для протидії злочинності найефективнішим засобом запобігання є поглиблення консолідації як на національному, так і на міжнародному рівнях [2, с. 111].

Експерти мають неспростовні докази, що мафіозі з країн Співдружності Незалежних Держав СНД дедалі частіше вдаються до послуг італійських «колег», які надсилають їм своїх радників й адвокатів. Так, барони «Медельїнського картелю» в обмін на допомогу в «освоєнні» нових ринків збуту надали в розпорядження вітчизняних злочинних угруповань «спеців» з перероблення наркотичної сировини та необхідне сучасне обладнання. «Мафіозі зі Сходу» «вливаються» в економічну та фінансову системи країн Західної Європи, США, Канади [3, с. 6; 4, с. 83].

Медельїнський кокаїновий картель – це великий колумбійський наркокартель, що виник у місті Медельїн (Колумбія) – рідному місті найвідомішого наркобарона в історії Пабло Ескобара. Його заснували та керували ним брати Очоа Васкес Хорхе Луїс, Хуан Давид і Фабіо спільно з Пабло Ескобаром. Наркокартель займався незаконним обігом наркотиків, відмиванням грошей, убивствами, вимаганням, викраденням людей, незаконним обігом зброї, рекетом, тероризмом. Наркокартель діяв упродовж 1976–1993 років у Колумбії, Болівії, Перу, Гондурасі, Сполучених Штатах, Канаді та Європі. Зрештою, 1993 року колумбійський уряд у співпраці з урядом Сполучених Штатів ліквідував Медельїнський картель, а ватажків було заарештовано й ув'язнено [5].

Більшість злочинів громадян СНД мають один і той самий «почерк», відомий як «човниковий метод», коли після вчинення

будь-якого правопорушення злочинці швидко виїжджають у сусідні країни, що істотно ускладнює їх розшук.

До найпоширеніших видів злочинів, які вчиняють міжнародні організовані злочинні угруповання, належать такі:

- злочини, пов'язані з наркоторгівлею;
- злочини, пов'язані з відмиванням грошей, отриманих злочинним шляхом;
- вимагання грошей із застосуванням зброї;
- здійснення фізичного впливу щодо місцевих підприємців;
- фальшивомонетництво;
- шахрайство за допомогою гри в «наперсток»;
- різні злочини щодо своїх співгромадян, які займаються торгівлею на «чорному» ринку.

Неабияку небезпеку становлять скоординовані дії міжнародних структур фальшивомонетників, які підривають фінансову систему країни зсередини. Організовані злочинні угруповання утворюють особи, що емігрували з країни, із цією метою підготували канали нелегального ввезення підроблених грошей через країни Прибалтики, дібрали збувальників і місця зберігання партій фальшивої валюти [6]. Органи поліції мають достовірні дані, згідно з якими фальшиву валюту високої якості й досить значною сумою виготовлено в одній з країн Близького Сходу [7].

Негативним аспектом інтернаціоналізації організованої злочинності є також загострення проблеми злочинності, пов'язаної з іноземними громадянами. Питома вага її становить понад 25 % у загальній структурі злочинності [8].

Основними причинами інтернаціоналізації організованої злочинності в Україні є:

1) ослаблення режиму в'їзду в Україну іноземних громадян і дотримання ними правил поведінки на її території. Постійно збільшується кількість фірм, організацій та установ, які користуються правом запрошення іноземців. Наприклад, крім державної міграційної служби, функціонують 450–500 туристичних фірм, які мають право надавати підтвердження на видачу туристичних віз. Ці туристичні фірми не відповідають за розміщення, перебування і своєчасний виїзд іноземних туристів;

2) майже не діє система превентивного стримування злочинності як стосовно іноземних громадян, так і з їх боку. Норми адміністративного та кримінального права, які стосуються покарання іноземців у разі вчинення ними правопорушень (ухилення від реєстрації проживання, незаконне перебування на території України, несвоєчасний виїзд за її межі тощо), застосовують зрідка. За 2017 рік кількість іноземців, виселених

за злісне порушення правил перебування в країні, скоротилася втричі;

3) невідготовленість правоохоронних органів, зокрема поліції, інших центральних органів виконавчої влади до масового в'їзду в Україну громадян інших держав, наявність низки невирішених питань (брак централізованих обліків про перебування іноземних громадян, низький рівень реєстраційної дисципліни тощо);

4) несформованість дієвого механізму, який надавав би можливість своєчасно виявляти осіб, які проживають без відповідних документів і дозволів, вирішувати питання про їх видворення. Зазначене спричиняє зростання рівня злочинності з боку іноземних громадян. Протягом 2017 року в Україні вчинили злочини громадяни з 22 країн. Найбільша питома вага припадає на жителів Російської Федерації, Грузії, Азербайджану, В'єтнаму, Сирії, Афганістану, Польщі, Китаю, Сомалі. Найвиразнішою є тенденція збільшення кількості вчинення злочинів громадянами Грузії та Сирії.

Криміногенна ситуація ускладнюється з появою нових видів злочинів, безпосередньо пов'язаних із діяльністю міжнародних злочинних організацій, серед яких: нелегальний в'їзд в Україну [9], підроблення або незаконне придбання закордонних паспортів і віз, завуальована під шоу-бізнес торгівля людьми, сексуальна експлуатація дітей, неправомірне використання кредитних банківських карток, шахрайські валютні операції тощо [10].

Водночас організовані злочинні угруповання, урахувавши підвищений попит на оформлення туристичних віз за кордон, влаштування на роботу в країнах Західної Європи, здійснюють у цій сфері шахрайські операції, організовують фіктивні фірми, які нібито займаються оформленням документів для виїзду за кордон трудових мігрантів [11, с. 2; 12, с. 3].

Комерційні агенти, найняті шахраями, розгортають у пресі широку рекламну кампанію і пропонують усім охочим швидко оформляти закордонні паспорти для працевлаштування за кордоном. Отримуючи з туристів гроші й паспорти, вони передають їх засновнику такої «фірми», що діє під вигаданим ім'ям, після чого такі «фірми» припиняють своє існування, а злочинці зникають.

У зв'язку з поглибленням зовнішньоекономічних зв'язків і прибуттям у нашу країну іноземних комерсантів, поширеними стали випадки рекету стосовно іноземних громадян, причому вимагання нерідко вчиняють їхні співвітчизники.

Унаслідок розвитку підприємництва, зосередження в недержавному секторі економіки значних матеріальних ресурсів

об'єктом злочинних зазіхань кримінальних угруповань стає власність приватних комерційних структур [13]. З метою заволодіння їхнім майном і грошовими коштами злочинці використовують найрізноманітніші способи – від разового вимагання до шахрайських обмудок, професійного рекету й бандитських нападів.

Поширеним у злочинній практиці стало заволодіння власністю підприємців «на договірних засадах», тобто під загрозою вбивства й застосування насильства доводиться підписувати явно не вигідний договір про передання прав або майна фірми.

Перспективи подальших спрямувань організованої злочинності можна прогнозувати на підставі основних орієнтирів її розвитку: виживання – багатство – влада [14].

Надбанням гласності 1996 року стали факти фінансування передвиборної кампанії президента Колумбії Ернесто Сампера Писано представниками Медельїнського картелю наркомафії.

У процесі кримінальної еволюції організована злочинність сформувала імунітет до традиційних систем запобігання злочинам, їх розслідування, правосуддя та виконання покарання. Тому пріоритетним завданням суспільства в протистоянні організованій злочинності є розроблення таких заходів руйнівного впливу на цей кримінальний феномен, у реалізації яких удалося б утриматися від порушення меж свавілля й беззаконня. Завдання кримінологічної науки – пошук максимально ефективних заходів руйнування мафії законними методами.

Ще наприкінці XIX – на початку XX ст. італійський кримінолог-соціолог Е. Феррі сформулював універсальний принцип впливу на злочинність. Дослідник стверджував, що сили природи не можна подолати інакше, ніж протиставивши їм інші сили природи, протилежні або відмінні від них. Ось чому Е. Феррі, відкинувши ілюзію, що злочин породжений фатумом індивідуальної волі, намагався насамперед визначити напрям й інтенсивність сил, які спричиняють злочин, щоб потім протиставити їм інші природні сили, які охороняють право, підтримують діяльність і чесну працю на підставі закону [15].

У цьому контексті необхідно з'ясувати соціальні закономірності, під впливом яких сформувався механізм надзвичайної стійкості організованої злочинності, щоб зруйнувати механізм соціальної стійкості структур мафіозного типу.

Висновки. Зарубіжний досвід засвідчує, що для ефективного запобігання організованій злочинності необхідно розробити й упровадити механізм зміцнення державної системи

руйнівного впливу на злочинність, створити соціальні механізми, які сприяли б нейтралізації переваг організованої злочинності, її невразливості, пріоритету темпів еволюції мафії над темпами еволюції державних антикримінальних структур.

Головним фактором успіху в запобіганні організованій транснаціональній злочинності є рішучість і політична воля державної влади, проведення цілеспрямованої роботи в напрямі кадрового, правового, матеріального, інформаційного, організаційного й технічного забезпечення протидії організованій злочинності [16, с. 4].

Зазначені заходи, а також політична воля керівництва країни та підтримка народу – запорука успіху, а прагнення держави до самоочищення – ось головна тенденція, яку, відповідно до концепції Е. Феррі, можна протиставити процесу тотальної криміналізації суспільства мафіозного типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Иншаков С. М. Зарубежная криминология / С. М. Иншаков. – М. : ИНФРА-М–НОРМА, 1997. – 374 с.
2. Гуров А. И. Мафия: миф или реальность? / А. И. Гуров // Хозяйство и право. – 1989. – № 5. – С. 111–120.
3. Гуров А. «Интерспрут» бросает вызов... / А. Гуров, Г. Чеботарев // Правительственный вестник. – 1991. – № 5. – С. 6–7.
4. Гуров А. И. Мафия бросает вызов (о необходимости совершенствования борьбы с организованной преступностью) / А. И. Гуров // Народный депутат. – 1990. – № 7. – С. 82–88.
5. Медельинский кокаиновый картель [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Медельинский_кокаиновый_картель. – Загл. с экрана.
6. Джеймисон Э. Мафия правит миром? Международная организованная преступность / Э. Джеймисон // Intern. Politik. – 1997. – № 12. – С. 28–45.
7. Гуров А. И. Организованная преступность – не миф, а реальность: (социальные, правовые и криминологические аспекты борьбы с организованной преступностью) : пособие / А. И. Гуров. – М. : Знание, 1992. – 80 с.
8. Станков Б. Организована престъпност : учебник / Б. Станков. – 3-е изд. – София : Албатрос, 2009. – 362 с.
9. Саваченко О. І. Міграційна ситуація в Україні: стан боротьби з організованими формами нелегальної міграції іноземців / О. І. Саваченко // Право і суспільство. – 2005. – № 1. – С. 66–68.
10. Черепанов В. Незаконная миграция / В. Черепанов // Законность. – 2003. – № 6. – С. 35–36.
11. Гулар Д. Історія мафії / Д. Гулар // Лабірінг. Пригоди. Фантастика. Детектив / пер. з франц. – Київ : Україна, 1992. – Вип. 5. – С. 2.
12. Гулар Д. История мафии: Известные уголовные дела / Д. Гулар. – М. : Альфа-Интер, 1991. – 63 с.
13. Овчинский В. С. Стратегия борьбы с мафией : учеб. пособие / В. С. Овчинский. – М. : СИМС, 1993. – 190 с.
14. Organized Crime: A Global Perspectiv. – N. Y., 1986. – 288 p.

15. Ферри Э. Уголовная социология : монография / Э. Ферри ; пер. под ред. С. В. Познышева. – М. : Саблин В. М., 1908. – 625 с.
16. Новая глобальная мафия // За рубежом. – 1994. – № 2. – С. 4.

REFERENCES

1. Inshakov, S.M. (1997). *Zarubezhnaia kriminologiiia [Foreign Criminology]*. Moscow : INFRA-M-NORM [in Russian].
2. Gurov, A.I. (1989). Mafiya: mif ili realnost [A Myth or Reality?]. *Khoziaistvo i pravo, Economy and law*, 5, 111–120. Moscow [in Russian].
3. Gurov, A., & Chebotarev, G. (1991). "Intersprut" brosaet vyzov ["Intersprut" challenges ...]. *Pravitelstvennii vestnik, Governmental messenger*, 5, 6–7 [in Russian].
4. Gurov, A.I. (1990). Mafiia brosaet vyzov (o neobkhdimosti sovershenstvovaniia borby s organizovannoi prestupnostiui) [Mafia challenges (on the need to improve the fight against organized crime)]. *Narodnii deputat, People's deputy*, 7, 82–88 [in Russian].
5. Medelinskii kokainovii kartel [Medellin cocaine cartel]. Retrieved from <https://ru.wikipedia.org/wiki> [in Russian].
6. Djeimison, E. (1997). Mafiia pravit mirom? Mezhdunarodnaia organizovannaia prestupnost [Mafia rules the world? International organized crime]. *Intern. Politik, Intern. The politician*, 12, 28-45. Moscow [in Russian].
7. Gurov, A.I. (1992). *Organizovannaia prestupnost - ne mif, a realnost: (socialnye, pravovye i kriminologicheskie aspekty borby s organizovannoi prestupnostiui) [Organized crime is not a myth, but a reality: (social, legal and criminological aspects of the fight against organized crime)]*. Moscow: Znanie [in Russian].
8. Stankov, B. (2009). *Organizirovanaia prestupnost [Organized Crime]*. (4th ed.). Sofia: Albatros [in Russian].
9. Savachenko, O.I. (2005). Migratsiina sytuatsiia v Ukraini: stan borotby z orhanizovanymy formamy nelegalnoi mihgratsii inozemtsiv [Migration situation in Ukraine: the state of struggle against organized forms of illegal migration of foreigners]. *Pravo i suspilstvo, Law and Society*, 1, 66–68 [in Ukrainian].
10. Cherepanov, V. (2003). Nezakonnaia migratsiia [Illegal migration]. *Zakonnost, Legality*, 6, 35-36 [in Russian].
11. Gular, D. (1992). Istoriiia mafii [The history of the mafia]. *Labiryng. Pryhody. Fantastyka. Detektyv, Labyrinth Newspaper. Adventures Fantasy. Detective*, 5, 2. Kyiv [in Ukrainian].
12. Gular, D. (1991). *Istoriiia mafii: Izvestnyye ugovolnye dela [History of the Mafia: Known Corps. Business]*. Moscow: Alfa-Inter [in Russian].
13. Ovchinskyi, V.C. (1993). *Strategiia borby s mafiei [The strategy of fighting the mafia]*. Moscow: Sums [in Russian].
14. Organized Crime: A Global Perspectiv. – N. Y., 1986. – 288 p.
15. Ferri, E. (1908). *Ugolovnaia sociologiiia [Criminal Sociology]*. S. V. Poznyshev (Ed.). Moscow: Sablin V. M. [in Russian].
16. Novaia globalnaia mafiia [A new global mafia]. (1994). *Za rubezhom, Overseas*, 2, 4 [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 27.06.2018

Dzhuzha A. – Doctor of Law, Associate Professor of the Department of Criminology and Penal Law of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine; e-mail: adzhuzha@gmail.com; **ORCID 0000-0003-0842-7415**;

Pidboliachnyi M. – Postgraduate Student of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

Prevention of the Organized Crime Internationalization at the International and National Levels

*The purpose of the article is to analyze the system of international normative legal acts in the field of prevention of organized crime in order to detect the connection of internationalization and organized crime, as well as to improve measures to prevent these unlawful phenomena. The problems of the impact of internationalization of organized crime on the crime situation in Ukraine are highlighted; types of crimes committed by international organized crime groups; the specific weight of crime related to foreign citizens, as well as measures to prevent this phenomenon, in particular regarding the illegal stay in Ukraine of persons who live without the necessary documents and permits, the use of counterfeit passports and visas, and the issue of their removal. The implementation of international legal norms in the national legislation is analyzed, their advantages and disadvantages are determined. The problematic aspects that impede effective cooperation and prevention of organized crime at both the national and international levels are outlined. **Conclusions.** To effectively prevent organized crime, it is necessary to put in place a mechanism to strengthen the state system of destructive influence on crime, to create social mechanisms that would enable to neutralize the advantages of organized crime, its invulnerability, the priority of the pace of evolution of the mafia over the pace of evolution of state anti-criminal structures.*

Keywords: internationalization; organized crime; international organized criminal gangs; drug trafficking; counterfeiting; fraud; foreign citizens; travel companies; tourist visas; illegal stay; forgery; expulsion.